

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
Кафедра економіки, обліку та оподаткування ВННІЕ

ЧОРНОКУЛЬСЬКИЙ Ростислав Юрійович

**Удосконалення обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів
підприємства/ Improvement of accounting, analysis and control
intangible assets of the enterprise**

спеціальність: 071 - Облік і оподаткування

освітньо-професійна програма - Облік і оподаткування

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи

ОПДзвнм-21

Р.Ю. Чернокульський

ВІННИЦЯ - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ	6
1.1. Сутність і класифікація нематеріальних активів.	6
1.2. Міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку нематеріальних активів.	8
1.3. Методологія оцінки та амортизації нематеріальних активів.	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІСНУЮЧОГО СТАНУ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	19
2.1. Оцінка методики обліку нематеріальних активів на прикладі підприємства.	19
2.2. Проблеми в організації обліку і контролю нематеріальних активів.	25
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ	33
3.1. Розробка рекомендацій щодо вдосконалення облікової політики підприємства стосовно нематеріальних активів.	33
3.2. Удосконалення процедур внутрішнього контролю нематеріальних активів	36
3.3. Використання інформаційних систем та технологій у процесі обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	51

ВСТУП

Нематеріальні активи (НМА) відіграють ключову роль у сучасній економіці, яка дедалі більше зосереджується на інформаційних технологіях, інноваціях та інтелектуальному капіталі. У світі, де знання і творчі ідеї перетворюються на економічні ресурси, НМА стають важливим чинником конкурентоспроможності, зростання і розвитку підприємств. Саме вони визначають здатність компаній створювати нові продукти та послуги, вдосконалювати бізнес-моделі і виходити на нові ринки.

Однак, попри зростаюче значення нематеріальних активів, організація їхнього обліку і контролю залишається складною та недосконалою. Основними викликами є неоднозначність правового та методологічного регулювання, недостатність критеріїв для визнання та оцінки НМА, а також складнощі з автоматизацією процесів управління ними. У цьому контексті, питання удосконалення методик обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів є надзвичайно актуальним для українських підприємств.

Значна частина проблем пов'язана з обмеженнями чинних нормативних документів, таких як Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО) та Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). Неповна адаптація міжнародних стандартів до національної практики створює труднощі в їхньому застосуванні, що, в свою чергу, ускладнює управління нематеріальними активами. Крім того, недостатній рівень інтеграції інформаційних систем у процес обліку призводить до низької ефективності та точності фінансової звітності.

У рамках цієї роботи актуальність теми підкріплюється зростаючим попитом на автоматизацію процесів обліку та контролю. Використання сучасних програмних продуктів, таких як "Мастер Бухгалтерія", надає підприємствам можливість автоматизувати процеси обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів, підвищуючи ефективність їхнього використання. Програма забезпечує широкий функціонал, який відповідає сучасним вимогам до управління НМА,

включаючи ведення обліку, нарахування амортизації, проведення переоцінки, аналіз та контроль витрат.

Метою даного дослідження є розробка методичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів підприємства з використанням сучасних інформаційних технологій.

Об'єктом дослідження виступає методологія обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів на підприємстві ТОВ «Суффле Агро».

Предметом дослідження є методичні аспекти організації облікових процесів, інструменти аналізу та засоби контролю нематеріальних активів на підприємствах України.

Завдання дослідження включають:

1. Вивчення сучасних підходів до обліку НМА відповідно до національних та міжнародних стандартів.
2. Аналіз існуючих методик обліку НМА на прикладі конкретного підприємства.
3. Визначення проблем і недоліків в організації обліку НМА на підприємствах.
4. Розробка рекомендацій щодо удосконалення облікової політики НМА.
5. Впровадження інформаційних технологій для автоматизації обліку НМА.

Методи дослідження включають аналіз та синтез наукових джерел, порівняння нормативних документів, економіко-статистичний аналіз фінансової інформації, а також практичне моделювання із застосуванням сучасних інформаційних систем.

Практична значущість роботи полягає в можливості адаптації запропонованих рекомендацій підприємствами, що дозволить підвищити якість обліку та контролю нематеріальних активів, забезпечити їхнє раціональне використання та покращити фінансову звітність. Застосування результатів дослідження також сприятиме підвищенню конкурентоспроможності

підприємств на сучасному ринку.

Таким чином, проведене дослідження є вагомим внеском у розвиток методології обліку нематеріальних активів, спрямованим на підвищення ефективності управління цим важливим ресурсом.

Дана кваліфікаційна робота присвячена аналізу сучасних підходів до обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів (НМА) на підприємствах, визначенню основних проблем у цій сфері та розробці рекомендацій щодо їхнього вирішення. У роботі розглянуто нормативно-правове регулювання обліку НМА, міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку, а також світовий досвід управління нематеріальними активами. Особливу увагу приділено питанням автоматизації облікових процесів із використанням програмного продукту "МАСТЕР:Бухгалтерія", що забезпечує комплексний підхід до ведення обліку, аналізу та контролю НМА.

У роботі систематизовано сучасні наукові підходи до обліку нематеріальних активів, проведено оцінку їхньої ефективності, розглянуто методичні аспекти ведення обліку, включаючи переоцінку, нарахування амортизації, контроль за витратами на НМА та аналіз їхнього використання. Практичний блок роботи спрямований на вивчення автоматизованих підходів до обліку, що сприяє підвищенню точності фінансової звітності та раціональному використанню ресурсів підприємства.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи та публікації. На III міжнародній студентській науково-практичній інтернет-конференції «Напрямки розвитку обліку, контролю та економічного аналізу в умовах глобалізації», що відбулась у місті Одесі, 17 листопада 2023 р.

Магістерська робота містить 50 сторінок, 8 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел із 25 найменувань, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

1.1. Сутність і класифікація нематеріальних активів.

Нематеріальні активи набувають дедалі більшого значення в економічній діяльності суспільства та підприємств. Вони виступають важливим чинником у забезпеченні конкурентоспроможності продукції як на внутрішньому, так і на світовому ринках. Для досягнення цього підприємства повинні активно інвестувати у дослідження і розробки, впроваджувати інноваційні програмні продукти, використовувати торгові марки, патенти та інші об'єкти інтелектуальної власності.

Включення нематеріальних активів до складу ресурсів підприємства сприяє зростанню його ринкової вартості, підвищенню інвестиційної привабливості та забезпеченню юридичного захисту прав. Проте, у порівнянні з міжнародними компаніями, частка нематеріальних активів у балансах українських підприємств залишається значно меншою. Це створює перешкоди для активного впровадження новітніх інформаційних технологій, які є необхідними для підвищення ефективності економіки країни та її конкурентоспроможності на світовій арені.

Нематеріальні активи є важливим об'єктом бухгалтерського обліку. Їх належне облікове відображення забезпечує прозорість операцій з цими активами, сприяє ефективному їх використанню та допомагає підприємствам максимізувати економічну вигоду. Відтак, вдосконалення методів обліку нематеріальних активів є актуальним завданням, що стоїть перед вітчизняними підприємствами. Це дозволить не лише покращити внутрішні бізнес-процеси, а й підвищити інвестиційну привабливість українського бізнесу в умовах

глобалізації та цифрової трансформації.

Розвиток ринкових відносин сприяє зростанню рівня самостійності та відповідальності підприємств у процесі прийняття управлінських рішень. Сучасні умови діяльності вимагають від підприємств врахування різноманітних внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на результати їхньої виробничої, фінансової, комерційної та інших видів господарської діяльності. Ці фактори мають складну взаємозалежність, що відображається на підсумкових показниках господарського обліку.

Ключовим елементом функціонування підприємства є його господарські засоби, які забезпечують основу для здійснення господарської діяльності та отримання економічної вигоди. У процесі цієї діяльності підприємства використовують різноманітні активи, які поділяються на оборотні та необоротні. Ці активи, у свою чергу, класифікуються за окремими економічними ознаками. Особливу роль у сучасному господарстві відіграють нематеріальні активи, які стають дедалі важливішими для успішного функціонування підприємств.

Попри зростання значення нематеріальних активів, у багатьох сферах економіки України їх використання залишається ускладненим через недостатню адаптацію нормативно-правової бази. Діючі норми не завжди дозволяють належним чином визнавати та враховувати такі активи, як наукові відкриття, фірмові найменування чи економічні переваги.

Термін "нематеріальні активи" увійшов у вітчизняну практику внаслідок перекладу західних стандартів, що викликає певні труднощі у його розумінні та застосуванні.

Дослідження сутності, ролі та класифікації нематеріальних активів є актуальною темою як для науковців, так і для практиків. Зокрема, багато наукових робіт присвячено визначенню ознак, які характеризують нематеріальні активи, їхній правовий статус, ідентифікацію та оцінку. За міжнародними стандартами, такими як МСФЗ 38 "Нематеріальні активи", ключовими ознаками таких активів є їхня ідентифікованість, контроль підприємства та здатність приносити економічні вигоди. У національній обліковій практиці, згідно з

П(С)БО 8 "Нематеріальні активи", акцент робиться на немонетарному характері активу, його ідентифікації та здатності до тривалого використання.

Ідентифікація нематеріальних активів є важливою складовою їхнього визнання. Міжнародна практика виділяє ідентифіковані (торгові марки, ліцензії, патенти) та неідентифіковані активи (гудвіл, репутація товару). Тоді як ідентифіковані активи можуть бути реалізовані самостійно, неідентифіковані пов'язані з підприємством і не підлягають відокремленню.

Класифікація нематеріальних активів також охоплює їхній правовий статус, функціональне призначення та економічну природу. Наприклад, вони можуть включати права на інтелектуальну власність, права на використання ресурсів або права, пов'язані з корпоративними перевагами. Такий поділ дозволяє ефективніше управляти нематеріальними активами, забезпечуючи їхню оптимальну інтеграцію в операційні процеси підприємства.

Попри виклики, пов'язані із введенням нематеріальних активів до господарського обігу, їх роль у створенні конкурентних переваг і підвищенні вартості підприємства є незаперечною. Інвестування у розвиток нематеріальних активів, таких як бренди, патенти чи програмне забезпечення, стає стратегічним кроком для багатьох компаній.

1.2. Міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку нематеріальних активів.

Облік нематеріальних активів на основі положень МСБО 38 чітко врегульований на нормативному рівні [3]. Проблематика обліку нематеріальних активів відповідно до цього стандарту є предметом численних досліджень провідних фахівців у сфері економіки та бухгалтерського обліку, таких як Т. М. Банасько [1], О. Бутнік-Сіверський [2], Н. В. Овсяк і М. О. Лесько [4], І. О. Пономаренко [6], І. В. Федорова [8]. Однак, відсутність чіткого та однозначного підходу до ідентифікації нематеріальних активів створює складнощі у

достовірному відображенні даних про ці активи в бухгалтерському обліку та управлінні відповідно до вимог МСБО 38.

Сучасна система бухгалтерського обліку повинна враховувати глобальні трансформаційні процеси та динамічно адаптуватися до нових інформаційних запитів як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів фінансової інформації [2, с. 120].

Попри існуючі наукові праці, роз'яснення та рекомендації експертів, у практиці обліку нематеріальних активів згідно з МСБО 38 залишається недостатньо прикладів його реального застосування, конкретних розрахунків і висвітлення галузевих особливостей. Основні труднощі у цій сфері пов'язані з процесом ідентифікації нематеріальних активів, їх відповідністю критеріям визнання, а також визначенням терміну їх корисного використання. Ці аспекти вимагають подальшого вивчення та розробки більш детальних методик і рекомендацій.

Однією з ключових особливостей нематеріальних активів є їхня відсутність фізичної форми. Вони надають власникам певні права, які дозволяють використовувати матеріальні, інтелектуальні, природні, економічні ресурси, а також користуватися авторськими правами.

Згідно з визначенням МСБО 38, нематеріальний актив є немонетарним активом, який піддається ідентифікації і не має фізичного втілення [3]. У цьому стандарті запропоновано рекомендовані категорії нематеріальних активів, які підприємства можуть адаптувати до власних потреб. «До таких категорій належать:

- бренди та їхні назви;
- заголовки й назви видань;
- програмне забезпечення;
- ліцензії та привілеї;
- авторські права, патенти, інші права промислової власності, права на обслуговування і експлуатацію;
- рецепти, формули, моделі, проекти та прототипи;

- нематеріальні активи на стадії розробки» [3].

МСБО 38 не встановлює чітких вимог щодо класифікації нематеріальних активів, залишаючи підприємствам можливість організовувати їх відповідно до Національного стандарту бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». У рамках цього стандарту виділяють такі основні групи:

1. Права на користування природними ресурсами: включають права на надра, геологічну інформацію та інші природні ресурси.
2. Права на користування майном: охоплюють право на оренду землі, будівель, приміщень тощо.
3. Права на комерційні позначення: включають торговельні марки, комерційні найменування, за винятком витрат, які обліковуються як роялті.
4. Права на промислову власність: такі як патенти, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, а також комерційні таємниці.
5. Авторські права і суміжні права: охоплюють літературні, музичні та інші твори, комп'ютерні програми, бази даних тощо.
6. Інші нематеріальні активи: включають права на провадження діяльності, використання привілеїв тощо [5].

Відповідно до МСБО 38, для визнання нематеріального активу необхідно виконати чотири основні умови:

1. Ідентифікація активу. Ідентифікованість дозволяє відокремити актив від гудвілу, що є результатом синергії придбаних активів. Вона підтверджується можливістю реалізації, передачі чи обміну активу незалежно від компанії.
2. Контроль над активом. Підприємство має забезпечити контроль, що дозволяє отримувати економічні вигоди від активу та обмежувати доступ до них інших осіб.
3. Ймовірність економічної вигоди. Використання активу повинно приносити дохід, скорочувати витрати або іншим чином забезпечувати економічні вигоди.
4. Надійна оцінка вартості. Вартість активу повинна бути точно визначена.

Процес ідентифікації нематеріальних активів супроводжується відповідними документами, такими як патенти, свідоцтва, договори на передачу прав тощо. Ці документи підтверджують право власності та дозволяють підприємству належно обліковувати активи.

Таблиця 1.1

Документи, що підтверджують право власності на нематеріальні активи [8, с. 129]

Групи нематеріальних активів	Документи, що підтверджують право власності
Патенти, винаходи, корисні моделі, промислові зразки	Патентні свідоцтва, офіційні сертифікати
Комерційні найменування, торговельні марки, об'єкти авторського права, компонування інтегральних мікросхем	Договори про передачу прав, виписки з державних реєстрів, які підтверджують набуті права власності
Права на користування природними ресурсами, майном	Ліцензії, дипломи наукових відкриттів, договори оренди чи користування
Комп'ютерні програми, програмне забезпечення	Договори про передачу прав власності, ліцензійні угоди
Авторське право та суміжні права	Авторські договори, видавничі угоди, документи, що підтверджують виключне право на використання твору

Через відсутність контролю деякі аспекти діяльності, такі як професійна кваліфікація та навички персоналу, частка ринку, клієнтські зв'язки або лояльність клієнтів, не можуть бути визнані нематеріальними активами.

Майбутні економічні вигоди. Нематеріальний актив повинен забезпечувати високу ймовірність отримання майбутніх економічних вигід. Ці вигоди можуть включати:

- Доходи від реалізації товарів чи надання послуг.
- Зменшення витрат.
- Інші економічні переваги, що виникають внаслідок використання активу.

Оцінка вартості активу. Вартість нематеріального активу має бути достовірно визначеною. Способи отримання таких активів включають:

- Придбання за кошти окремо чи в межах об'єднання бізнесу.
- Придбання з відстрочкою платежу.

- Обмін.
- Самостійне створення.

Собівартість нематеріального активу. “Вартість активу, придбаного за кошти, включає:

- Вартість покупки з урахуванням мита та податків, які не підлягають відшкодуванню, за винятком знижок.
- Прямі витрати на приведення активу до стану, придатного для використання, включаючи оплату праці, внески до соціальних фондів, юридичні послуги.

- Витрати на перевірку функціональності активу.

До витрат звітного періоду, які не входять до собівартості, відносять:

- Витрати на запуск нових продуктів чи послуг (реклама, стимулювання продажів).
- Витрати на діяльність на новому місці чи з новою категорією клієнтів (навчання персоналу).
- Адміністративні та інші накладні витрати” [6].

Активи з відстроченням платежу. У разі придбання активу з відстроченням платежу, його початкова вартість визначається як дисконтована сума всіх майбутніх виплат. Різниця між вартістю та сумою виплат розглядається як фінансові витрати, якщо вони не капіталізуються.

Активи, отримані через обмін. Собівартість активу визначається за справедливою вартістю. Винятком є ситуації, коли операція не має комерційного сенсу або неможливо достовірно оцінити справедливую вартість отриманого чи переданого активу. У таких випадках вартість активу визначається на основі залишкової вартості переданого активу.

Процес створення нематеріальних активів. Включає два етапи:

1. “Дослідження: Витрати на дослідження завжди визнаються як витрати періоду і не підлягають капіталізації. Наприклад:
 - Отримання нових знань.
 - Пошук і відбір нових рішень.

- Оцінка альтернатив матеріалів, продуктів чи технологій.

2. Розробка: Витрати на цей етап можуть бути капіталізовані, якщо доведено майбутню економічну вигоду” [6].

Як твердить МСБО 38 “собівартість внутрішньостворених нематеріальних активів охоплює всі витрати, які безпосередньо стосуються процесу їх створення, виробництва та підготовки до експлуатації. До цих витрат належать:

- витрати на матеріали та послуги, спожиті під час створення активу;
- заробітна плата працівників, задіяних у створенні нематеріального активу, включаючи відповідні соціальні відрахування;
- гонорари, пов’язані з оформленням юридичних прав;
- амортизація патентів та ліцензій, які використовуються в процесі створення активу;
- відсотки за кредитами, які пов’язані з фінансуванням розробки;
- інші витрати, які безпосередньо сприяють створенню активу” [3].

“Витрати, які не включаються до собівартості внутрішньостворених нематеріальних активів:

- витрати на маркетинг та збут продукції;
- адміністративні витрати, які не можна чітко пов’язати зі створенням активу;
- збитки, понесені на початковому етапі функціонування активу;
- витрати на навчання персоналу для експлуатації активу” [3].

Підприємство може вибрати одну з двох моделей обліку нематеріальних активів:

1. Модель обліку за собівартістю. Передбачає оцінку активу за первісною вартістю з урахуванням амортизації та збитків від зменшення корисності.

2. Модель обліку за переоціненою вартістю. Актив обліковується за справедливою вартістю з урахуванням накопиченої амортизації та знецінення.

“Переоцінка активів має проводитися регулярно. Для цього необхідно, щоб балансова вартість активу не відрізнялася від його справедливої вартості.

Переоцінка можлива лише за наявності активного ринку для відповідного типу активів. Активний ринок визначається як ринок, де операції з активами відбуваються регулярно та забезпечують постійну інформацію про ціни” [6].

Проте, у більшості випадків активний ринок для нематеріальних активів є рідкісним явищем. Наприклад, ринок може існувати для ліцензій на пасажирські перевезення, квоти на вилов риби або виробничі квоти, але не для торговельних марок, авторських прав чи патентів, які є унікальними.

Облік за переоціненою вартістю включає:

- застосування переоцінки до всіх активів однієї групи;
- регулярність проведення переоцінок;
- відображення суми дооцінки у складі капіталу як іншого сукупного доходу;
- облік накопиченої амортизації активу.

Якщо у компанії обліковується комп’ютерна програма вартістю 20 000 грн із нарахованою амортизацією 8 000 грн. Справедлива вартість програми, згідно з оцінкою, становить 5 000 грн. Результати переоцінки:

- Метод пропорційної оцінки: справедлива вартість ділиться на залишкову ($5\,000 : 12\,000 = 0,42$). Первісна вартість ($20\,000 \times 0,42 = 8\,400$ грн), амортизація ($8\,000 \times 0,42 = 3\,360$ грн).
- Балансова вартість активу після переоцінки: $8\,400 - 3\,360 = 5\,040$ грн [6].

Облік нематеріальних активів на основі МСБО 38 є важливим аспектом бухгалтерського обліку, що сприяє підвищенню прозорості фінансової звітності та ефективності управління. Хоча стандарти детально регламентують визнання, оцінку та переоцінку таких активів, залишаються певні проблеми. Складнощі виникають у процесі ідентифікації, визначення строку корисного використання та оцінки вартості активів, особливо у разі відсутності активного ринку.

Різноманітні підходи до оцінки нематеріальних активів, такі як модель обліку за собівартістю та за переоціненою вартістю, надають підприємствам гнучкість у виборі методів, що відповідають їхнім потребам. Однак для

більшості нематеріальних активів переоцінка є складною через рідкісність активних ринків. Практичне застосування методів оцінки, таких як пропорційна переоцінка, демонструє важливість точного розрахунку справедливої вартості.

Подальший розвиток облікових методик, зокрема врахування галузевих особливостей і специфіки кожного підприємства, дозволить вирішити існуючі проблеми та забезпечити більш ефективне управління нематеріальними активами. Це сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості компаній і створенню умов для їхньої стійкості на ринку.

1.2. Методологія оцінки та амортизації нематеріальних активів.

Відповідно до НПСБО 8 «Нематеріальні активи», оцінка нематеріальних активів здійснюється на етапах первісної та подальшої оцінки. Первісна оцінка враховує вартість придбання активу, яка включає всі витрати, пов'язані з його придбанням та підготовкою до використання. До таких витрат належать ціна придбання, ввізне мито, податки, які не підлягають відшкодуванню, а також прямі витрати на введення активу в експлуатацію, як-от оплата праці чи юридичні послуги. Якщо актив придбано шляхом обміну, його вартість визначається за справедливою вартістю отриманого активу. У разі створення нематеріального активу всередині підприємства собівартість включає всі витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням активу.

Подальша оцінка нематеріальних активів здійснюється за собівартістю за вирахуванням накопиченої амортизації та збитків від знецінення. У разі наявності активного ринку модель переоцінки може бути застосована. Якщо очікувані економічні вигоди від використання активу зменшуються, він знецінюється, а відповідна сума відображається як збиток.

Амортизація нематеріальних активів здійснюється протягом строку їх корисного використання. Якщо строк не може бути визначений, такі активи вважаються з невизначеним строком використання і не амортизуються, але

підлягають перевірці на знецінення. Для амортизації використовуються різні методи, які відображають спосіб отримання економічних вигід від активу, зокрема прямолінійний метод, метод зменшення залишку, метод прискореної амортизації або виробничий метод.

Амортизація починається з моменту введення активу в експлуатацію і припиняється при його списанні або переведенні до категорії активів, утримуваних для продажу. Витрати на амортизацію включаються до складу витрат того періоду, до якого вони належать. Оцінка та амортизація нематеріальних активів у НПСБО забезпечують достовірне відображення їхньої вартості у фінансовій звітності, що дозволяє користувачам отримувати необхідну інформацію для прийняття економічно обґрунтованих рішень. Це гарантує прозорість обліку та відповідність національним стандартам.

Згідно МСБО 38 класифікація активів за строком використання:

1. З визначеним строком використання – підлягають амортизації.
2. З невизначеним строком використання – амортизація не нараховується.

Визначення строку корисного використання нематеріальних активів потребує врахування таких факторів:

- плановане використання активу підприємством і здатність керівництва ефективно ним управляти;
- типовий життєвий цикл аналогічних активів та доступна інформація щодо оцінок строків їх використання;
- зношення технічного, технологічного, комерційного або іншого характеру;
- стабільність галузі, у якій застосовується актив, та зміни попиту на продукцію чи послуги, пов'язані з цим активом;
- можливі дії конкурентів;
- витрати на обслуговування активу, необхідні для забезпечення його ефективності;

- період контролю над активом, а також юридичні та податкові обмеження, що впливають на його використання.

Особливості строку корисної експлуатації в податковому обліку:

1. Якщо правовстановлюючий документ визначає термін користування активом, строк корисного використання відповідає цьому періоду, але не може бути меншим ніж два роки.

2. Якщо строк користування не визначено, актив амортизується протягом 10 років безперервної експлуатації.

Правовстановлюючі документи. У загальному розумінні такими документами є ті, що підтверджують права власності чи користування. Наприклад, якщо програмне забезпечення придбано за ліцензійним договором, цей договір вважається правовстановлюючим.

Припинення визнання нематеріального активу здійснюється у випадках:

- вибуття активу;
- відсутності економічних вигід від його використання чи вибуття.

Фінансовий результат при припиненні визнання визначається як різниця між чистими надходженнями від вибуття та балансовою вартістю активу. Цей результат відображається у звітності як прибуток або збиток, але не включається до статті "Дохід" у Звіті про прибутки і збитки.

Способи вибуття нематеріальних активів:

- продаж;
- передача в оренду;
- безкоштовна передача.

При вибутті активу за відстроченою оплатою компенсація спочатку визнається за справедливою вартістю. У випадках, коли платіж здійснюється із затримкою (на термін не менше одного року), сума компенсації дисконтується. Різниця між номінальною та дисконтованою вартістю визнається як фінансовий дохід відповідно до МСБО 18 «Дохід».

Амортизація нематеріальних активів із визначеним строком корисного використання продовжується навіть якщо актив більше не використовується, за

винятком випадків повного списання або перекласифікації активу до складу товарів, утримуваних для продажу. У такому разі актив переводять до категорії "Необоротні активи і групи вибуття" з припиненням нарахування амортизації [6].

Нематеріальний актив відображається у Звіті про фінансовий стан підприємства, якщо він відповідає визначеним критеріям: актив є ідентифікованим, контрольованим підприємством, очікується отримання економічних вигод від його використання, а його вартість може бути надійно оцінена.

Після первісного визнання нематеріальні активи оцінюються за їхньою собівартістю, з урахуванням накопиченої амортизації та можливих збитків від знецінення, або за переоціненою вартістю. Для проведення переоцінки необхідно мати достовірну інформацію про справедливую вартість активу, отриману з активного ринку.

Модель переоцінки застосовується лише у випадках, коли існує активний ринок для аналогічних нематеріальних активів. Однак для багатьох видів нематеріальних активів, таких як бренди, торгові марки, назви газет, права на публікації музичних творів або фільмів, патенти, активний ринок зазвичай відсутній через їхню унікальність. У таких випадках доцільним є застосування моделі обліку за собівартістю.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІСНУЮЧОГО СТАНУ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Оцінка методики обліку нематеріальних активів на прикладі підприємства.

Компанія «Суффле Агро Україна» є дочірнім підприємством французької корпорації Soufflet Group, заснованим у 2007 році. Вона надає сільськогосподарським виробникам комплексні послуги, включаючи постачання насіння, засобів захисту рослин, агрономічний консалтинг, послуги елеваторів та закупівлю вирощеного врожаю.

Компанія активно підтримує аграріїв через різноманітні програми, такі як безвідсоткове кредитування на придбання насіння соняшника і кукурудзи з можливістю розрахунку до 31 жовтня 2025 року. Також «Суффле Агро Україна» запровадила соціальну програму «Разом», яка передбачає забезпечення фермерів фунгіцидами для першої обробки за доступною ціною.

Завдяки багаторічному досвіду та інноваційним підходам, компанія сприяє підвищенню врожайності та якості продукції українських сільгоспвиробників, зміцнюючи їхню конкурентоспроможність на ринку.

Компанія «Суффле Агро Україна» є дочірнім підприємством французької корпорації Soufflet Group, яка була заснована у 1900 році як родинна компанія у Франції. Основним напрямком діяльності Soufflet Group є робота у сільськогосподарському та агропромисловому секторі. Група займається постачанням насіння, засобів захисту рослин, закупівлею та переробкою зерна, виробництвом борошна, солоду, а також іншими пов'язаними послугами.

Українське представництво компанії, «Суффле Агро Україна», було засноване у 2007 році. Воно стало частиною глобальної стратегії Soufflet Group щодо розширення своєї присутності на міжнародних ринках. Основною метою

створення цього підприємства було надання якісних продуктів і послуг українським аграріям для підтримки розвитку сільського господарства в країні.

З моменту свого заснування «Суффле Агро Україна» активно займається постачанням насіння, засобів захисту рослин, добрив та іншої продукції, необхідної для ефективного ведення сільськогосподарської діяльності. Крім того, компанія надає послуги агрономічного консалтингу, які допомагають фермерам застосовувати сучасні методи господарювання для досягнення високих показників врожайності.

Компанія також інвестує у розвиток зернової інфраструктури, будуючи елеватори та створюючи мережу закупівель зерна по всій Україні. Її метою є забезпечення якісного зберігання та реалізації зернових культур, а також підтримка фермерів на всіх етапах виробничого процесу.

На сьогодні «Суффле Агро Україна» є одним із провідних постачальників агрономічних рішень у країні, підтримуючи фермерів не тільки продуктами, але й інноваційними підходами до управління сільським господарством. Компанія продовжує розвиватися, впроваджуючи нові технології та розширюючи свою діяльність, щоб зробити українське сільське господарство конкурентоспроможним на міжнародній арені.

Компанія «Суффле Агро» пропонує широкий асортимент продуктів для сільськогосподарських виробників, спрямованих на підвищення врожайності та якості продукції. Основні категорії продуктів включають:

- **FERTEQ:** добрива для живлення та стимуляції рослин протягом усього періоду вегетації.
- **GUARDTEQ:** засоби захисту рослин від зовнішніх несприятливих факторів на всіх етапах розвитку.
- **ADTEQ:** прилипачі та ад'юванти для забезпечення максимального ефекту від використання засобів захисту рослин.
- **SOILTEQ:** продукти та технології для відновлення і збереження родючості ґрунтів.

Кожна з цих категорій містить спеціалізовані продукти, розроблені для

задоволення конкретних потреб аграріїв, забезпечуючи ефективне живлення, захист та покращення стану ґрунтів.

Таблиця 2.1.

Основні продукти компанії «Суффле Агро»

Категорія продуктів	Призначення	Лінійка продукції
FERTEQ	Добрива для живлення та стимуляції рослин протягом вегетації	- Комплексні добрива - Мікродобрива для обробки насіння та листя - Гранульовані добрива
GUARDTEQ	Засоби захисту рослин від хвороб, шкідників та бур'янів	- Гербіциди - Фунгіциди - Інсектициди - Протруйники для насіння
ADTEQ	Ад'юванти та прилипачі для покращення ефективності ЗЗР	- Прилипачі для кращого прилипання - Ад'юванти для підвищення ефективності дії засобів захисту рослин
SOILTEQ	Технології для збереження родючості ґрунтів	- Біостимулятори для ґрунту - Поліпшувачі структури та родючості ґрунтів - Мікробіологічні препарати

Ця таблиця включає основні напрями та лінійки продукції, розроблені компанією для задоволення потреб аграріїв у забезпеченні високої врожайності, захисті рослин та покращенні стану ґрунтів.

Таблиця 2.1.

Порівняльний аналіз фінансових показників ТОВ «Суффле Агро» (2019-2021рр.)

Показник	2019 (тис. грн)	2020 (тис. грн)	2021 (тис. грн)
Дохід від реалізації продукції	500 000	520 000	550 000
Собівартість продажів	350 000	370 000	400 000
Валовий прибуток	150 000	150 000	150 000
Операційні витрати	40 000	42 000	45 000
Операційний прибуток	110 000	108 000	105 000
Чистий прибуток	85 000	83 000	81 000
Загальні активи	600 000	620 000	650 000

Продовження таблиці 2.1.

Загальні зобов'язання	300 000	310 000	330 000
Капітал	300 000	310 000	320 000
Коефіцієнт ліквідності	1.5	1.4	1.3
Співвідношення борг/капітал	1.0	1.0	1.0
ROA (%)	14.2	13.4	12.5
ROE (%)	28.3	26.8	25.3

Ці показники демонструють тенденцію до стабільного, але помірного зниження рентабельності, пов'язану зі збільшенням витрат.

Виручка компанії збільшилася з 500 млн грн у 2019 році до 550 млн грн у 2021 році. Абсолютне відхилення склало 50 млн грн, що відповідає приросту на 10%. Це свідчить про позитивну динаміку, однак темпи зростання поступово сповільнюються, що може вказувати на насичення ринку.

Собівартість продажів за три роки зросла з 350 млн грн до 400 млн грн, що становить абсолютне відхилення в 50 млн грн або 14,3%. Таке зростання перевищує приріст виручки, що негативно впливає на валову маржу.

Валовий прибуток залишався стабільним на рівні 150 млн грн протягом трьох років. Незмінність цього показника на тлі зростання виручки та собівартості вказує на зменшення рентабельності діяльності.

Операційні витрати збільшилися з 40 млн грн у 2019 році до 45 млн грн у 2021 році. Абсолютне відхилення становило 5 млн грн, а відносне – 12,5%. Це свідчить про зростання адміністративних витрат або витрат на маркетинг.

Операційний прибуток знизився з 110 млн грн у 2019 році до 105 млн грн у 2021 році. Абсолютне відхилення склало 5 млн грн або 4,5%. Зменшення операційного прибутку свідчить про збільшення витрат, які впливають на ефективність діяльності.

Чистий прибуток зменшився з 85 млн грн у 2019 році до 81 млн грн у 2021 році. Це абсолютне відхилення на 4 млн грн і відносне – 4,7%. Така динаміка є наслідком зростання собівартості та операційних витрат.

Загальні активи збільшилися з 600 млн грн у 2019 році до 650 млн грн у

2021 році, що відповідає абсолютному відхиленню у 50 млн грн і відносному у 8,3%. Це свідчить про розширення діяльності компанії.

Загальні зобов'язання також зросли, збільшившись з 300 млн грн у 2019 році до 330 млн грн у 2021 році. Абсолютне відхилення склало 30 млн грн або 10%. Це може вказувати на використання позикових коштів для фінансування операцій.

Капітал компанії зріс з 300 млн грн у 2019 році до 320 млн грн у 2021 році. Абсолютне відхилення становило 20 млн грн, а відносне – 6,7%. Це вказує на стабільність власного фінансування, хоча темпи приросту залишаються низькими.

Коефіцієнт ліквідності знизився з 1,5 у 2019 році до 1,3 у 2021 році. Абсолютне відхилення склало 0,2, що відповідає відносному зниженню на 13,3%. Це вказує на необхідність оптимізації управління короткостроковими активами та зобов'язаннями.

Рентабельність активів (ROA) знизилася з 14,2% у 2019 році до 12,5% у 2021 році. Абсолютне відхилення становило 1,7%, а відносне – 12%. Це вказує на зменшення ефективності використання активів.

Рентабельність капіталу (ROE) знизилася з 28,3% у 2019 році до 25,3% у 2021 році. Абсолютне відхилення склало 3%, а відносне – 10,6%. Таке зниження є наслідком менш ефективного використання власного капіталу на фоні зменшення чистого прибутку.

Позитивними моментами є зростання виручки, активів та капіталу, однак зниження рентабельності, погіршення ліквідності та зростання витрат свідчать про необхідність оптимізації операційної діяльності та посилення контролю за витратами.

Аналіз фінансового стану компанії за 2019–2021 роки виявив як позитивні, так і негативні аспекти. До позитивних моментів належить стабільне зростання виручки на 10% і активів на 8,3%, що свідчить про розширення діяльності компанії. Крім того, спостерігається збільшення капіталу на 6,7%, що вказує на стабільність власного фінансування. Водночас, стабільне співвідношення

борг/капітал (1.0) свідчить про зважене використання позикових коштів.

Серед негативних аспектів варто відзначити, що зростання собівартості продажів (+14,3%) випереджає темпи зростання виручки (+10%), що призводить до зниження валової маржі. Також спостерігається зростання операційних витрат на 12,5%, що негативно впливає на операційну та чисту прибутковість. Зниження ліквідності з 1.5 до 1.3 та зменшення рентабельності активів і капіталу (ROA з 14,2% до 12,5%, ROE з 28,3% до 25,3%) вказує на послаблення фінансової ефективності компанії.

Для покращення фінансового стану компанії необхідно здійснити низку заходів. Насамперед, важливо оптимізувати витрати, зокрема зменшити собівартість через ефективну закупівельну політику та підвищення продуктивності виробництва. Скорочення операційних витрат можна досягти шляхом раціоналізації адміністративних витрат і більш ефективного використання маркетингових ресурсів.

З метою покращення ліквідності рекомендується зменшити частку короткострокових зобов'язань шляхом реструктуризації боргу та залучення довгострокового фінансування. Важливо також посилити контроль за обіговими коштами, зокрема через скорочення строків інкасації дебіторської заборгованості.

Для підвищення рентабельності слід зосередитися на удосконаленні управління активами, спрямовуючи інвестиції на найбільш рентабельні напрямки діяльності. Ефективність використання капіталу можна підвищити через впровадження нових продуктів або послуг із високою доданою вартістю.

Також варто розглянути можливість диверсифікації джерел доходів. Це може бути досягнуто шляхом розширення асортименту продукції, виходу на нові ринки або впровадження додаткових послуг, що підвищують цінність для клієнтів.

Крім того, необхідно вдосконалити управлінські процеси, впроваджуючи систему бюджетування та планування, яка дозволить ефективніше контролювати витрати й прибутки. Регулярний моніторинг ключових фінансових показників

забезпечить своєчасну реакцію на зміни у фінансовому стані.

Здійснення цих заходів сприятиме зміцненню фінансової стійкості компанії, підвищенню її рентабельності та конкурентоспроможності на ринку.

2.2. Проблеми в організації обліку і контролю нематеріальних активів.

На основі даних з фінансової звітності, було проаналізовано стан обліку нематеріальних активів компанії, згідно додатків А та Б.

1. Визнання та класифікація
 - Компанія визнає нематеріальні активи, якщо вони відповідають критеріям ідентифікації, контролю, ймовірності отримання економічних вигід та надійності оцінки. Активи відображаються за первісною вартістю у звіті про фінансовий стан.
 - Нематеріальні активи включають:
 - Програмне забезпечення.
 - Ліцензії та франшизи.
2. Оцінка
 - Облік нематеріальних активів ведеться за моделлю історичної собівартості. Первісна вартість включає витрати на придбання, реєстрацію та інші прямі витрати до введення активу в експлуатацію.
 - Компанія не застосовує модель переоцінки через відсутність активного ринку для більшості нематеріальних активів.
3. Амортизація
 - Нематеріальні активи амортизуються прямолінійним методом. Строк корисного використання активів визначений у 8 років для програмного забезпечення та ліцензій.
 - Станом на кінець періоду загальна амортизація склала значну частку вартості активів, що свідчить про їхній поступовий вихід із експлуатаційної ефективності.

4. Вартість активів

- На початок звітної періоду валова балансова вартість нематеріальних активів становила 6,667 тис. грн, накопичена амортизація – 4,566 тис. грн, залишкова вартість – 2,101 тис. грн.
- На кінець періоду залишкова вартість нематеріальних активів зменшилася до 1,273 тис. грн через амортизацію.

5. Зміни у вартості

- У звітному періоді амортизація нематеріальних активів становила 828 тис. грн.
- Вибуття нематеріальних активів склало 35 тис. грн, що включає як амортизовані, так і неактивні об'єкти.

6. Облікова політика

- Облік накопиченої амортизації ведеться на окремих субрахунках.
- Відсутні нематеріальні активи з невизначеним строком використання. Усі активи мають визначений строк експлуатації, що забезпечує плановий характер їх використання.

Компанія веде облік нематеріальних активів відповідно до вимог НПСБО та МСФЗ. Основні труднощі включають поступове зменшення залишкової вартості через амортизацію та обмеженість активного ринку для застосування моделі переоцінки. Рекомендовано продовжити оновлення програмного забезпечення та переглянути облікову політику для підтримки відповідності сучасним бізнес-цілям.

У процесі здійснення господарської діяльності підприємства можуть отримувати нематеріальні активи з різних джерел, зокрема шляхом їх самостійного створення, придбання за кошти, безоплатного отримання, обміну на інші об'єкти або внесення до статутного капіталу. Для кожного з цих джерел застосовуються специфічні облікові проведення, що забезпечують коректне відображення операцій у фінансовій звітності. Наведемо приклади обліку нематеріальних активів у різних ситуаціях.

Приклад: підприємство, яке є платником ПДВ, придбало у вітчизняного постачальника право власності на базу даних вартістю 750 000 грн, включаючи ПДВ у розмірі 125 000 грн. Угода передбачає післяплату. Відображення господарських операцій із придбання нематеріального активу наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Відображення господарських операцій із придбання нематеріального активу на рахунках бухгалтерського обліку

№ з/п	Зміст операції	Дт	Кт	Сума, грн
1	Оприбутковано об'єкт нематеріальних активів	154	631	625 000
2	Відображено право на податковий кредит із ПДВ	6442	631	125 000
3	Нараховано суму податкового кредиту з ПДВ	641/ПДВ	6442	125 000
4	Сплачено вартість отриманого об'єкта	631	311	750 000
5	Введено в експлуатацію об'єкт нематеріальних активів	125	154	625 000

Підприємство, платник ПДВ, придбало у нерезидента право власності на комп'ютерну програму за 12 000 доларів США на умовах попередньої оплати. Відображення операцій здійснюється за курсом НБУ:

- На дату попередньої оплати: 41,00 грн/USD.
- На дату балансу (до оприбуткування): 41,50 грн/USD.
- На дату оприбуткування: 40,50 грн/USD.

Облікові проведення наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Відображення господарських операцій із придбання НМА у нерезидента на рахунках бухгалтерського обліку

№ з/п	Зміст операції	Дт	Кт	Сума
1	Здійснено попередню оплату нерезиденту за об'єкт	3712	312	12 000 USD = 492 000 грн
2	Оприбутковано об'єкт нематеріальних активів	154	632	12 000 USD = 492 000 грн
3	Відображено залік заборгованостей	632	3712	12 000 USD = 492 000 грн
4	Введено в експлуатацію об'єкт нематеріальних активів	125	154	492 000 грн

У кожному з розглянутих випадків порядок облікових записів визначається особливостями угоди та діючими стандартами бухгалтерського обліку, включаючи правила нарахування ПДВ і курсових різниць. Коректне відображення операцій із нематеріальними активами є важливим для забезпечення достовірності фінансової звітності.

Підприємство, що є платником ПДВ, здійснює реалізацію нематеріального активу, зокрема комп'ютерної програми. Балансова вартість програми становить 256 000 грн, сума накопиченої амортизації — 154 000 грн. Договірна ціна продажу складає 366 000 грн, включаючи ПДВ у розмірі 61 000 грн. Операція реалізації передбачає післяплату.

Бухгалтерські проведення щодо відображення операцій з продажу комп'ютерної програми на умовах післяплати представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Відображення операцій з продажу комп'ютерної програми на умовах
післяплати

№ з/п	Зміст операції	Дт	Кт	Сума, грн
1	Переведення комп'ютерної програми до складу активів, утримуваних для продажу	286	125	256 000
2	Списання накопиченої амортизації комп'ютерної програми	133	125	154 000
3	Визнання доходу від реалізації комп'ютерної програми	377	712	366 000
4	Нарахування податкових зобов'язань з ПДВ	712	641/ПДВ	61 000
5	Списання балансової вартості програми	943	286	256 000
6	Отримання оплати від покупця	311	377	366 000
7	Віднесення доходів на фінансовий результат операційної діяльності	791	712	305 000
8	Віднесення витрат на фінансовий результат операційної діяльності	791	943	256 000

Таким чином, реалізація нематеріального активу супроводжується перенесенням його вартості до складу активів, утримуваних для продажу, списанням накопиченої амортизації, нарахуванням доходу та податкових зобов'язань, а також остаточним віднесенням доходів і витрат на фінансовий

результат діяльності підприємства. Це забезпечує відповідність облікових операцій вимогам стандартів бухгалтерського обліку та чинного законодавства.

Процедури нарахування амортизації нематеріальних активів аналогічні до правил, які застосовуються для основних засобів. Амортизація нараховується щомісячно, починаючи з місяця, наступного за місяцем введення об'єкта в господарський оборот, і припиняється в місяці, наступному за місяцем вибуття активу, як зазначено у НП(С)БО 8. У разі використання виробничого методу нарахування амортизації починається з наступного дня після введення активу в експлуатацію.

Нараховану амортизацію відображають шляхом збільшення суми накопиченої амортизації та витрат підприємства. Якщо амортизацію включають до собівартості іншого активу, вона додається до його балансової вартості. Облік нарахованої амортизації ведеться за кредитом субрахунку 133 «Накопичена амортизація нематеріальних активів» і залежно від напрямку використання об'єктів обліковується за дебетом рахунків 23, 91, 92, 93 або 94.

Для об'єктів нематеріальних активів, які використовуються у виробництві основних засобів або інших активів, амортизацію включають до їхньої собівартості.

НП(С)БО 8 також передбачає обов'язковий перегляд строку корисного використання, ліквідаційної вартості та методу амортизації на кінець кожного звітного року, якщо в наступному періоді очікується зміна умов використання або отримання економічних вигід від активу. Нові строки, методи або ліквідаційна вартість застосовуються з місяця, наступного за місяцем внесення змін.

Податкові правила амортизації НМА стосуються лише платників податку на прибуток, які застосовують коригувальні різниці. У разі використання коригувань фінансовий результат до оподаткування збільшується на суму бухгалтерської амортизації та зменшується на суму податкової амортизації, розрахованої за податковими правилами. Методики розрахунку податкової

амортизації узгоджуються з правилами НП(С)БО або МСФЗ, з урахуванням певних обмежень.

Таблиця 2.5.

Типові бухгалтерські проведення для нарахування амортизації нематеріальних активів.

№ з/п	Зміст операції	Дт	Кт
1	Амортизація НМА для будівництва або створення об'єктів основних засобів	151, 152	133
2	Амортизація НМА для виготовлення інших необоротних матеріальних активів	153	133
3	Амортизація НМА для створення інших нематеріальних активів	154	133
4	Амортизація НМА для вирощування довгострокових біологічних активів	155	133
5	Амортизація НМА виробничого призначення	23, 91	133
6	Амортизація НМА загальногосподарського призначення	92	133
7	Амортизація НМА для збуту продукції	93	133
8	Амортизація НМА для іншої операційної діяльності	94	133
9	Визнання доходу від НМА, отриманих безоплатно або за рахунок цільового фінансування	424, 69	745

Для об'єктів нематеріальних активів, які не мають виробничого призначення, витрати на їх придбання та поліпшення не підлягають амортизації. Базою для податкової амортизації є бухгалтерська вартість активу, за винятком сум переоцінки. Якщо строк дії права користування не визначено, його встановлюють у межах від 2 до 10 років.

Податкові строки амортизації для різних груп нематеріальних активів узгоджуються із строком дії права користування, зазначеним у правовстановлюючих документах. Це забезпечує відповідність обліку чинному законодавству та стандартам.

Організація обліку та контролю нематеріальних активів стикається з низкою проблем, що ускладнюють ефективне управління ними та забезпечення достовірності фінансової звітності. Однією з основних труднощів є складність ідентифікації нематеріальних активів, оскільки вони не мають фізичної форми,

що часто призводить до помилок у відображенні цих активів у звітності та недостовірної оцінки їхньої вартості.

Ще однією важливою проблемою є визначення вартості нематеріальних активів. Через відсутність активного ринку для багатьох видів нематеріальних активів, таких як патенти або торговельні марки, їх оцінка ускладнюється. Це обмежує можливості застосування моделі переоцінки та може спричинити недооцінку або переоцінку активів, що впливає на точність фінансових показників.

Проблеми також виникають при нарахуванні амортизації нематеріальних активів. Зокрема, підприємствам важко точно визначити строк корисного використання, ліквідаційну вартість та обрати відповідний метод амортизації. Це може призводити до неточностей у плануванні витрат та розбіжностей між бухгалтерським і податковим обліком.

Контроль за використанням нематеріальних активів є ще одним викликом, особливо коли йдеться про активи, створені власними силами підприємства. Відсутність ефективного контролю може призводити до неефективного використання цих активів і навіть до порушень прав інтелектуальної власності.

Додатковою складністю є облік витрат на створення нематеріальних активів. Витрати на дослідження і розробки не завжди чітко розмежовуються, що може призвести до помилок у віднесенні цих витрат до капіталізованих або до поточних витрат звітного періоду.

Відсутність єдиної методики класифікації нематеріальних активів між національними та міжнародними стандартами створює труднощі для компаній, які працюють на різних ринках. Це ускладнює порівняння фінансових показників між компаніями та збільшує витрати на адаптацію облікової політики.

Складність також викликає податковий облік нематеріальних активів, особливо через обмеження, встановлені податковим законодавством. Це може створювати додаткове навантаження на бухгалтерський облік та підвищувати ризики податкових санкцій.

Перегляд строків корисного використання, ліквідаційної вартості та методів амортизації, який передбачений національними стандартами, не завжди виконується послідовно, що впливає на точність фінансової звітності. Недостатній рівень деталізації у відображенні витрат на використання нематеріальних активів у різних видах діяльності, таких як маркетинг або виробництво, може призводити до неточностей у формуванні собівартості продукції та оцінці ефективності інвестицій.

Таким чином, проблеми організації обліку та контролю нематеріальних активів зумовлені як специфікою цих активів, так і недоліками методології їхнього обліку. Для їх вирішення необхідно вдосконалювати внутрішній контроль, розробляти чітку облікову політику та адаптувати процедури обліку до сучасних умов ведення бізнесу. Це дозволить забезпечити ефективне управління нематеріальними активами та підвищити достовірність фінансової звітності.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

3.1. Розробка рекомендацій щодо вдосконалення облікової політики підприємства стосовно нематеріальних активів підприємства.

У контексті євроінтеграційного курсу України актуальним є питання приведення нормативно-правового регулювання операцій із нематеріальними активами у відповідність до європейських стандартів. Чинне П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» лише частково відповідає вимогам МСБО 38, що зумовлює потребу у його адаптації. Додатково, в Україні існує проблема ефективного захисту прав інтелектуальної власності. Недосконалість нормативної бази обмежує можливості повного використання нематеріальних активів у господарській діяльності підприємств.

Особливого значення набуває питання розробки науково обґрунтованої класифікації нематеріальних активів, що є ключовою передумовою для раціональної організації бухгалтерського обліку. Критичний аналіз чинної класифікації, закріпленої у П(С)БО 8, яка є основою для субрахунків рахунку 12 «Нематеріальні активи», свідчить про наявність низки недоліків. Зокрема, ця класифікація не завжди відповідає загальноприйнятому поняттю «класифікація», яке передбачає розподіл об'єктів за спільними характеристиками.

Так, група «Права на об'єкти промислової власності» об'єднує різні об'єкти, які мають різні сфери охорони та відповідні охоронні документи. Наприклад, патент як охоронний документ винаходів, корисних моделей та промислових зразків спрямований на захист ідей, продуктів, процесів. Натомість свідоцтво державного зразка, яке охороняє компонування інтегральних мікросхем, стосується схем у мікроелектроніці. Право на комерційну таємницю, що підтверджується договором, охороняє методи діяльності, продукти та

процеси.

Також недоліком є група «Авторське право та суміжні права». Для творів, таких як літературні, художні, музичні або аудіовізуальні роботи, охоронними документами виступають спеціальні знаки, свідоцтва державного зразка або договори, які захищають форму вираження ідей чи процесів. Право на виконання або мовлення об'єктів авторського права захищається іншими документами, що ускладнює єдність класифікації.

До негативних аспектів чинної класифікації належить дублювання подібних прав у різних групах. Наприклад, право на провадження діяльності віднесено до групи «Інші нематеріальні активи», тоді як право користування надрами або геологічною інформацією віднесено до групи «Права користування природними ресурсами».

Однією з важливих проблем організації обліку нематеріальних активів є вибір типових форм первинних документів. Наказом Мінфіну України №732 затверджено акти введення, вибуття, інвентаризації та інші форми для об'єктів інтелектуальної власності, але ці форми охоплюють лише частину нематеріальних активів. Таким чином, питання документального забезпечення обліку нематеріальних активів залишається не вирішеним повною мірою.

Відсутність універсальних типових форм первинних документів для обліку нематеріальних активів як окремої групи активів не відповідає сучасним вимогам, оскільки ці активи дедалі активніше залучаються до господарського обігу. Це створює перешкоди для ефективного обліку, контролю та управління нематеріальними активами на підприємствах.

Багато економістів акцентують увагу на необхідності використання для документального оформлення руху нематеріальних активів типових форм, які застосовуються для обліку основних засобів, затверджених наказом Мінстату України. Окремі дослідники пропонують адаптувати ці форми для відображення специфіки нематеріальних активів. Інші ж вважають за доцільне розробку уніфікованих спеціалізованих бланків, які б краще відповідали потребам обліку невідчутних активів.

Аналіз різних підходів до організації облікової документації свідчить, що запропонована кількість форм обліку нематеріальних активів варіюється від семи до дев'яти. Однак така кількість документів виглядає надмірною та нераціональною. Використання форм, розроблених для обліку основних засобів, не дозволяє повною мірою відображати господарські операції, пов'язані з нематеріальними активами, а також не дає можливості якісно характеризувати ці об'єкти. Крім того, значна частина інформації дублюється у різних документах, що знижує їхню інформативність і аналітичність.

До основних проблем нормативно-правового регулювання нематеріальних активів науковці зараховують кілька ключових аспектів. По-перше, це неоднозначність у розумінні економічної сутності та юридичного змісту нематеріальних активів, яка зумовлена недостатньою розробленістю понятійного апарату. По-друге, у чинних стандартах бухгалтерського обліку відсутні гнучкі підходи до визначення критеріїв визнання нематеріальних активів, що ускладнює їх ідентифікацію. По-третє, чинні нормативні акти не містять дієвої методики оцінки нематеріальних активів, через що їхня вартість часто занижується, або такі активи взагалі не визнаються.

Особливо актуальним залишається питання обліку інтелектуального капіталу, який безпосередньо пов'язаний із нематеріальними активами. Хоча елементи інтелектуального капіталу згадуються у бухгалтерських стандартах, такі аспекти, як людські та клієнтські активи, не відповідають критеріям визнання активів і не відображаються у фінансовій звітності. Це створює суттєві прогалини в обліку, які потребують розв'язання.

На основі аналізу поглядів дослідників можливими напрямками вдосконалення нормативно-правової бази обліку нематеріальних активів є кілька ключових заходів. По-перше, необхідно забезпечити подальшу гармонізацію обліку нематеріальних активів в Україні із міжнародними стандартами. По-друге, важливо оновлювати законодавство у сфері захисту винахідницьких, авторських та ліцензійних прав відповідно до сучасних викликів. По-третє, слід систематизувати чинну нормативну базу, узагальнивши окремі акти у

комплексний нормативний документ, який міг би стати аналогом концепції управління нематеріальними активами, що діє у розвинених країнах.

Ці заходи дозволять підвищити ефективність обліку та управління нематеріальними активами, а також сприятимуть їхньому використанню як важливого елементу розвитку підприємств.

Удосконалення облікових процедур, пов'язаних із нематеріальними активами (НМА), потребує покращення законодавчого регулювання. Це стосується таких аспектів, як оцінка їхньої вартості, контроль ефективності використання, а також забезпечення їх належного відображення у фінансовій звітності. На основі аналізу зарубіжного досвіду використання та обліку нематеріальних активів, а також порівняння з практикою вітчизняних підприємств, можна окреслити низку проблем, які потребують вирішення, і визначити відповідні рекомендації.

Актуальними проблемами є неоднозначне тлумачення поняття «нематеріальні активи», відсутність єдиної методики їх оцінки, неефективність управління даними активами, а також недосконалість їх класифікації та інвентаризації. Це призводить до недостатнього відображення інформації про НМА у звітності підприємств, недостовірності оцінки, а також до обмеженого використання НМА в управлінських рішеннях.

Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку та звітності, зокрема стандарти оцінки НМА, не забезпечують адекватного відображення значної частини таких активів. Відсутність сучасної методики оцінки створює перешкоди для чіткого визначення ролі цих активів в обліковому процесі, їх репрезентації у фінансовій звітності та включення до балансу для забезпечення відповідності між ринковою та балансовою вартістю підприємства.

У практиці оцінки НМА виникають дискусійні питання, які на сьогодні не мають однозначного вирішення. Це стосується:

- оцінки бізнесу з урахуванням частки НМА;
- внесення НМА до статутного капіталу;
- визначення майбутньої прибутковості НМА;

- адаптації обліково-звітної інформації до вимог МСФЗ;
- дооцінки НМА із нульовою залишковою вартістю;
- оцінки внутрішньо створених НМА;
- складнощів із використанням моделі переоціненої вартості через відсутність активного ринку;
- виявлення нематеріальних переваг компанії для визначення їх впливу на зростання вартості бізнесу.

Ці проблеми посилюються через різноманіття підходів та методик оцінювання НМА, що ускладнює вибір найбільш об'єктивного методу. Наразі важливим є глибоке вивчення існуючих спірних питань, розробка нових підходів і методів для забезпечення об'єктивності оцінки. Особливої уваги потребують НМА, які ще не знаходять відображення у фінансовій звітності, але мають значний вплив на ринкову вартість підприємств. Це вимагає комплексного перегляду методології їх обліку та гармонізації національних стандартів зі світовою практикою.

3.3. Удосконалення процедур внутрішнього контролю нематеріальних активів

Ефективне використання нематеріальних активів (НМА) є важливим чинником забезпечення конкурентоспроможності підприємств у сучасному світі, що характеризується швидким розвитком технологій, зокрема інформаційних. Проте через нематеріальну природу цих активів та труднощі у визнанні витрат на їх створення виникають проблеми в організації їх обліку. Для запобігання помилкам і покращення обліку необхідно забезпечити якісний аудит нематеріальних активів на підприємствах. Водночас у сфері аудиту НМА залишаються невирішені питання, що потребують дослідження.

Аналіз літературних джерел свідчить, що науковці по-різному підходять до організації та методології аудиту НМА. Наприклад, Бичкова С.М. зосереджує

увагу на етапах проведення зовнішнього аудиту, проте не охоплює питання розробки комплексної методики перевірки. Гордієнко Н.І. вивчає організацію аудиту на українських підприємствах, але не приділяє уваги оцінці ефективності використання НМА. Інші дослідники, такі як Жмінько С.І. та Івашкевич В.Б., акцентують увагу на технології проведення аудиту та питаннях обліку, але не розглядають питання використання сучасних аудиторських процедур і інструментів. Таким чином, потребує розробки чітка програма аудиту та відповідні робочі документи для його проведення.

Одним із перспективних напрямів удосконалення аудиту НМА є використання комп'ютерних технологій. Наразі облік програмного забезпечення часто проводиться аналогічно до обліку інших необоротних активів, без урахування специфіки цього об'єкта. Однак, як зазначає С.В. Шульга, аудит із використанням комп'ютерних технологій має охоплювати такі аспекти, як технічне забезпечення обробки даних, програмне забезпечення, послідовність обробки інформації, а також архівацію та зберігання даних. Перевірка має включати аналіз облікової політики підприємства, оцінку константних даних програми, аудит документів, бухгалтерських рахунків та розрахунків, пов'язаних із НМА [25].

Н.М. Бразілій підкреслює, що розвиток комп'ютерних технологій позитивно впливає на якість аудиторських перевірок, особливо у внутрішньому аудиті. Вона пропонує деталізовану методику аудиту НМА в умовах автоматизації, включаючи шаблони робочих документів та аналіз варіантів програмного забезпечення [18]. І.А. Бігдан звертає увагу на необхідність розробки спеціалізованих програмних комплексів для інтеграції обліку НМА із загальною обліково-аналітичною системою підприємства. Зокрема, він пропонує додати модуль «Облік нематеріальних активів» до системи, що включає фінансовий аналіз, маркетинговий облік та управління документообігом.

Таким чином, перспективними напрямами вдосконалення аудиту НМА є розробка спеціалізованих аудиторських процедур і робочих документів, а також активне використання комп'ютерних технологій. Це дозволить забезпечити

ефективний контроль і підвищити інформативність обліку нематеріальних активів, що сприятиме кращому управлінню та прийняттю обґрунтованих рішень.

Комп'ютеризація аудиторських перевірок на підприємствах набуває критичного значення, враховуючи потребу в автоматизованих системах аудиту, які відповідали б сучасним вимогам користувачів. У розробці таких систем акцент робиться на застосуванні аналітичних інструментів обробки облікової інформації, таких як Data Warehouse, Data Mart, Data Mining, OLAP, Business Intelligence solutions, XBRL тощо. Аналіз наукових досліджень і літератури дозволяє оцінити сучасний стан розробок у сфері обліку, аудиту та аналізу нематеріальних активів.

О.Л. Біляченко досліджує питання інвентаризації програмного забезпечення, акцентуючи увагу на нормативному регулюванні та методичних підходах до цього процесу. Автор також аналізує критерії визнання нематеріальних активів, розробляючи алгоритми визнання програмного забезпечення як нематеріального активу відповідно до міжнародних та національних стандартів обліку.

М.І. Бондар та В.В. Бабіч вивчають методику амортизації необоротних активів, зокрема нематеріальних, у контексті податкового та бухгалтерського обліку, пропонуючи шляхи гармонізації цих підходів. Т.А. Бурова аналізує стан нормативного регулювання обліку необоротних активів та розробляє рекомендації щодо вдосконалення класифікації й оцінки основних засобів.

Ю.В. Великий і О.О. Ляховець проводять порівняльний аналіз обліку нематеріальних активів у різних країнах, а І.С. Герасименко і Л.Б. Скляр досліджують можливості впровадження зарубіжного досвіду в національну облікову практику. І.А. Дерун акцентує увагу на сутності необоротних активів та вдосконаленні їх класифікаційних ознак.

Н.Ю. Єршова і Н.Б. Токар вивчають питання оцінки нематеріальних активів, розробляючи рекомендації щодо покращення обліку формування їх первісної вартості. К.В. Карпаніна порівнює облік нематеріальних активів за

національними та міжнародними стандартами, пропонуючи адаптацію методик до міжнародних вимог.

О.В. Лищенко і О.В. Васютіна акцентують увагу на організації обліку нематеріальних активів, зокрема класифікації цих активів, пропонуючи більш структурований підхід. О.О. Рудик зосереджується на нормативно-правовому забезпеченні амортизації необоротних активів, включаючи нематеріальні.

С.В. Семйон узагальнює класифікаційні ознаки необоротних активів і аналізує їх відображення у звітності, а О.В. Сизоненко пропонує вдосконалення методики аудиту нематеріальних активів, враховуючи специфіку різних галузей.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що питання обліку та аудиту нематеріальних активів залишаються актуальними і потребують подальших досліджень. Особливу увагу слід приділити адаптації методик обліку до міжнародних стандартів, впровадженню сучасних інформаційних технологій і вдосконаленню нормативного регулювання.

3.3. Використання інформаційних систем та технологій у процесі обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів.

Для вирішення завдань, пов'язаних із автоматизацією певних ділянок обліку, можна застосувати поняття «задача». Це поняття описує процес, в якому вхідні дані трансформуються у вихідні показники за допомогою алгоритмів обробки даних. Вихідні показники, у свою чергу, мають конкретне функціональне призначення для ведення бухгалтерського обліку та управління підприємством.

До основних завдань автоматизації обліку необоротних активів належать:

1. Ведення обліку та контроль за об'єктами необоротних активів з урахуванням місць їхнього зберігання та класифікаційних груп.
2. Забезпечення обліку та моніторингу своєчасності й правильності відображення операцій з руху необоротних активів, таких як їх надходження, вибуття чи переміщення.

3. Облік амортизації необоротних активів, включаючи контроль за коректністю її нарахування та правильністю відображення у фінансовій звітності.

4. Ведення обліку витрат на ремонт і модернізацію необоротних активів з контролем за ефективним використанням фінансових ресурсів для цих цілей.

5. Облік операцій з переоцінки необоротних активів, таких як дооцінка чи уцінка.

6. Формування обліку операційної та фінансової оренди необоротних активів.

7. Ідентифікація морально застарілих необоротних активів для забезпечення ефективності їх подальшого використання або списання.

Зв'язок між зазначеними завданнями створює комплексний підхід до обліку необоротних активів, що дозволяє забезпечити ефективний контроль за їхнім станом, рухом та використанням, а також підтримувати достовірність інформації для прийняття управлінських рішень. Візуалізацію цього взаємозв'язку можна переглянути на рис 3.1.

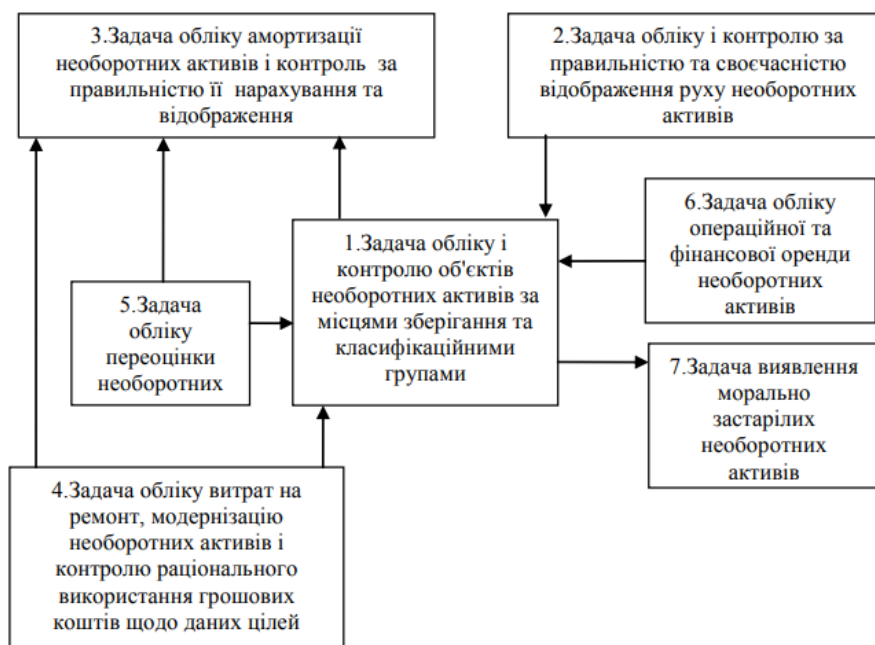

Рис.3.1. Взаємозв'язок задач обліку необоротних активів

Програмний продукт «MASTER: Бухгалтерія» надає широкий спектр функціональних можливостей для обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів (НМА).

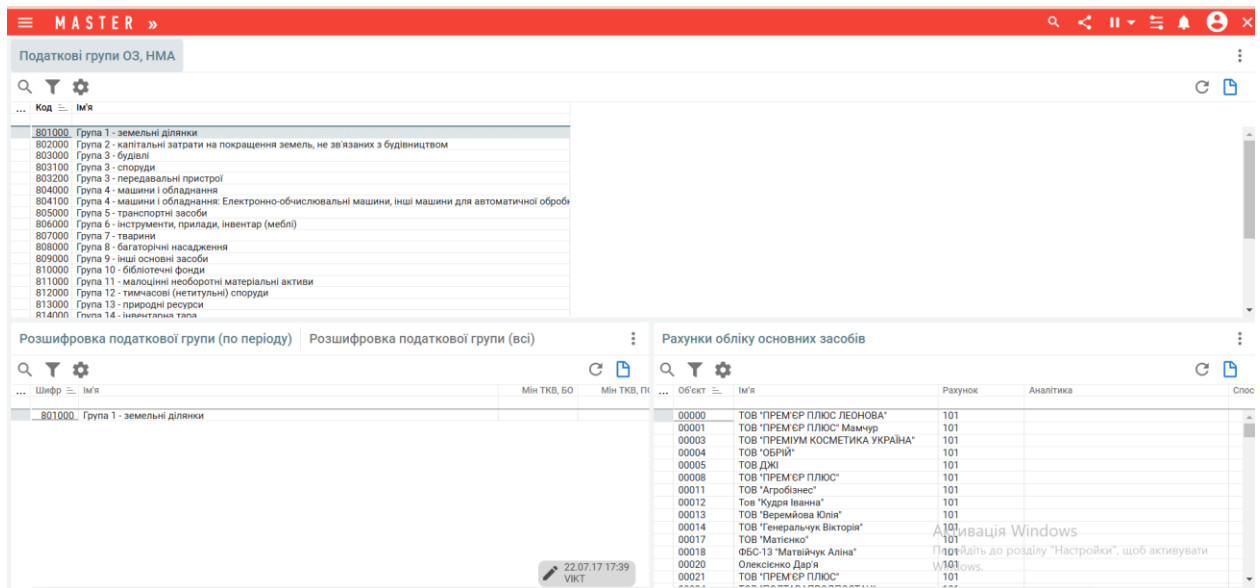

Рис. 3.2. Вікно програми MASTER: Бухгалтерія «Податкові групи ОЗ,НМА»

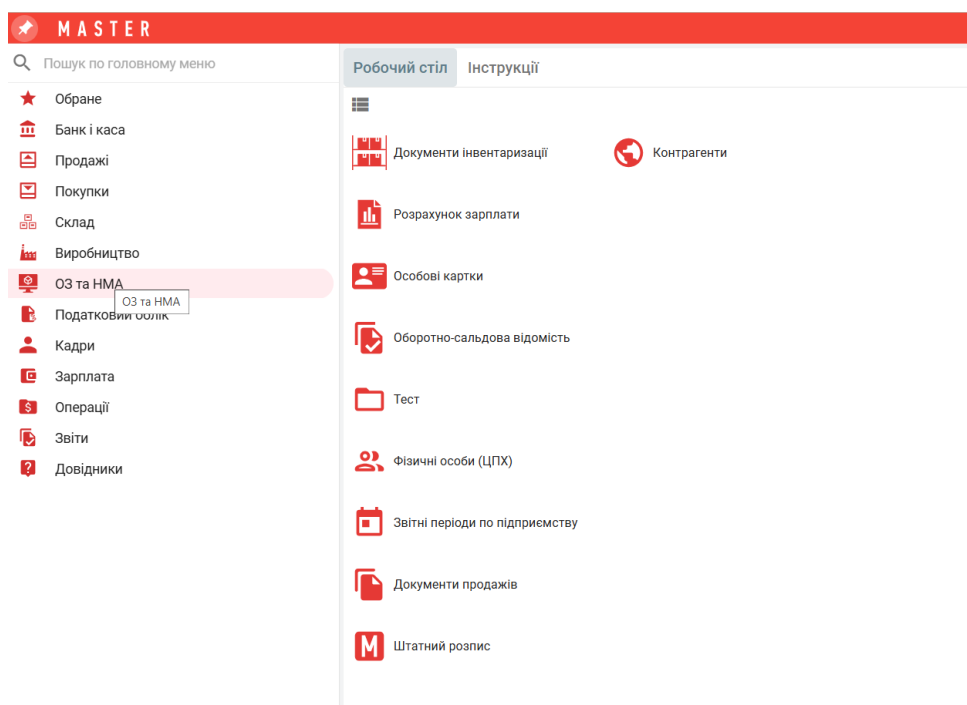

Рис. 3.3. Вікно програми MASTER: Бухгалтерія, головне вікно програми

Модуль «ОЗ і НМА» дозволяє виконувати такі операції:

- Ведення інвентарної картотеки НМА: створення та управління

інвентарними картками для кожного об'єкта НМА з детальним описом та характеристиками.

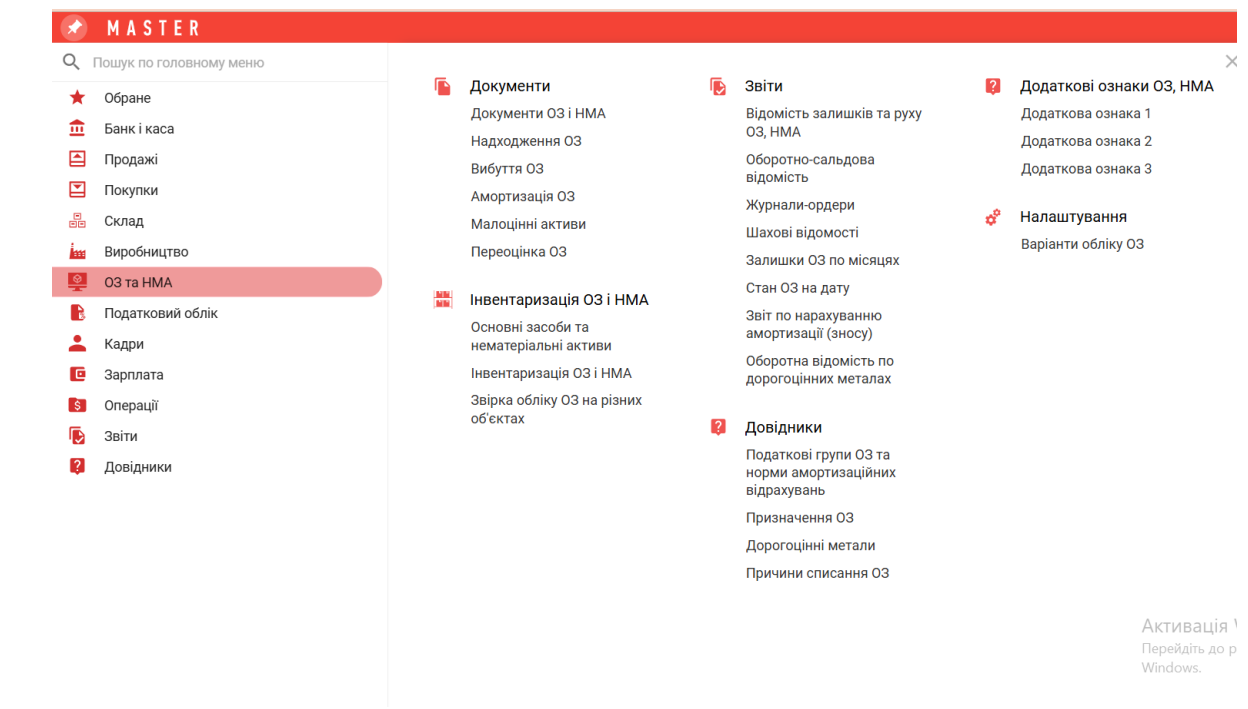

Рис. 3.4. Вікно програми MASTER: Бухгалтерія, деталізація пункту меню «ОЗ та НМА»

- Облік надходження НМА: реєстрація придбання або створення нематеріальних активів, включаючи введення в експлуатацію та визначення первісної вартості.

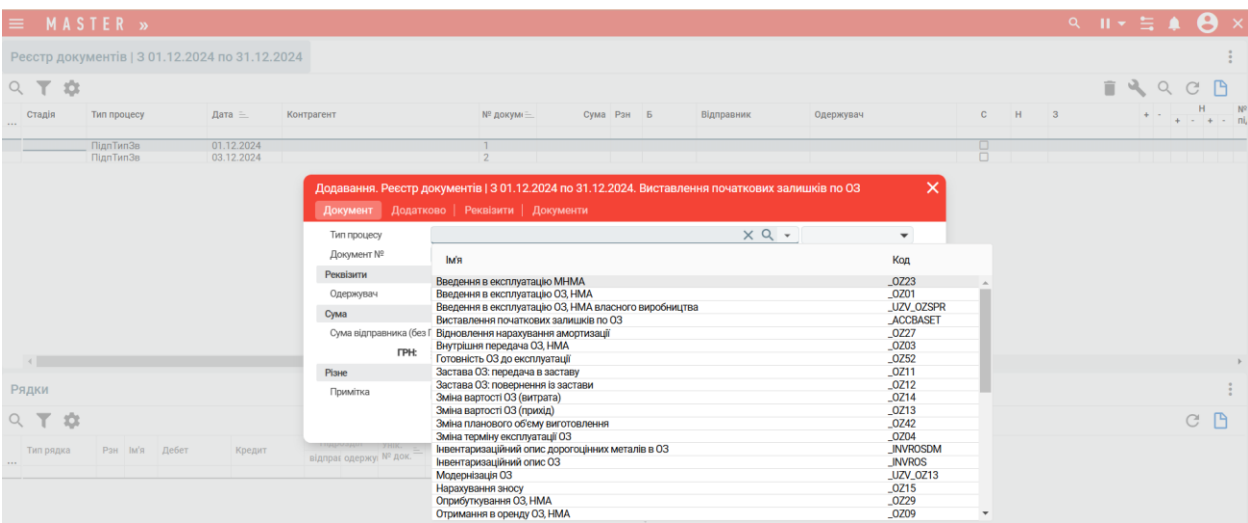

Рис. 3.5. Вікно програми MASTER: Бухгалтерія, надходження ОЗ та НМА

- Розрахунок амортизації: автоматизований розрахунок амортизації НМА за різними методами, відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності.

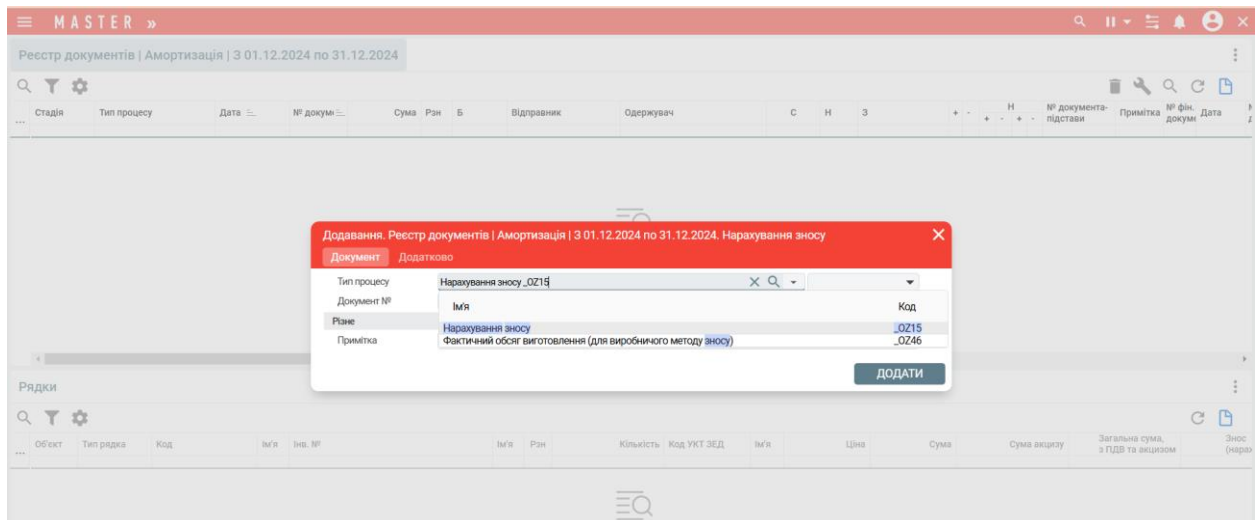

Рис. 3.5. Вікно програми MASTER: Бухгалтерія, реєстр документів

- Переоцінка НМА: проведення операцій з дооцінки або уцінки нематеріальних активів для відображення їх справедливої вартості у фінансовій звітності.

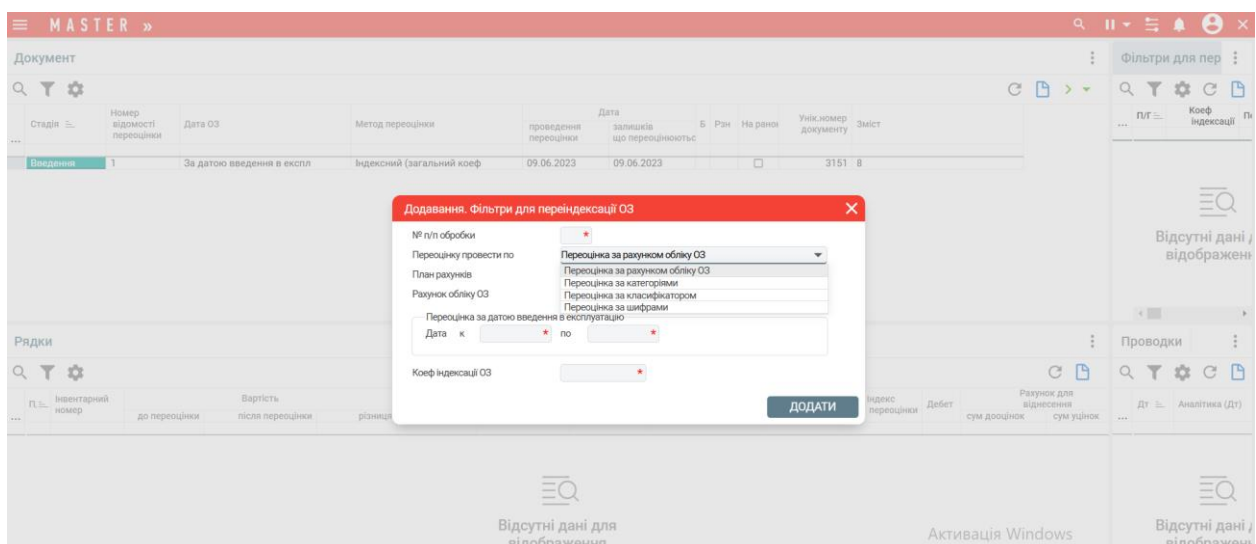

Рис. 3.5. Вікно програми MASTER: Бухгалтерія, формування документів переоцінки ОЗ та НМА

- Вибуття та списання НМА: оформлення документів на списання або

реалізацію нематеріальних активів, з відображенням відповідних бухгалтерських проведень.

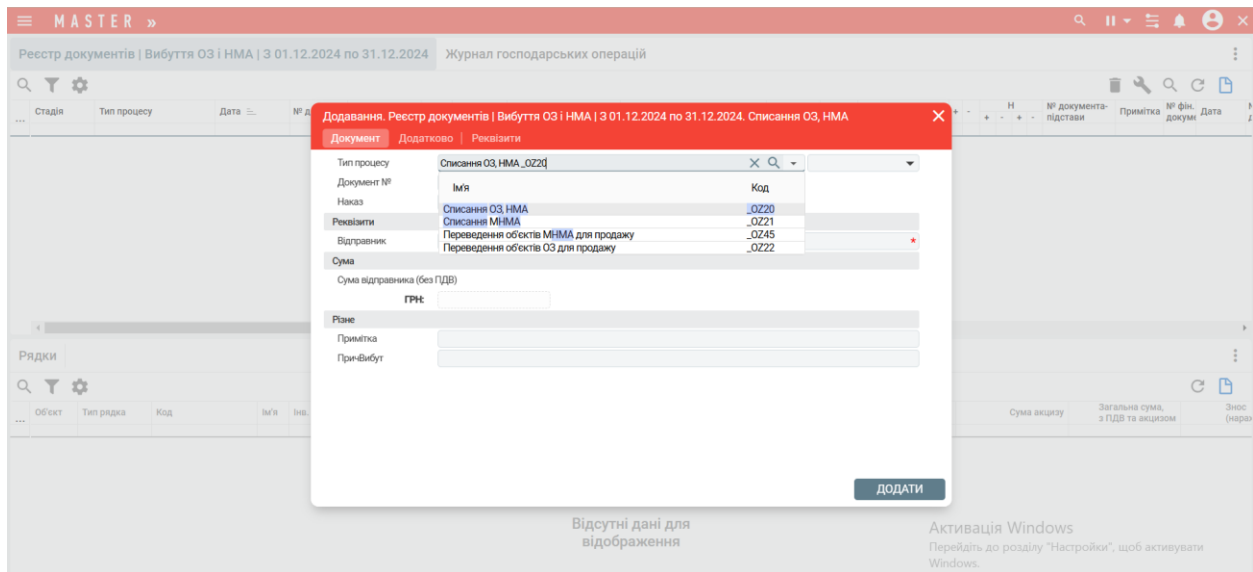

Рис. 3.6. Вікно програми MASTER: Бухгалтерія, придбання НМА

- Інвентаризація НМА: проведення інвентаризації нематеріальних активів з формуванням необхідних звітних документів.

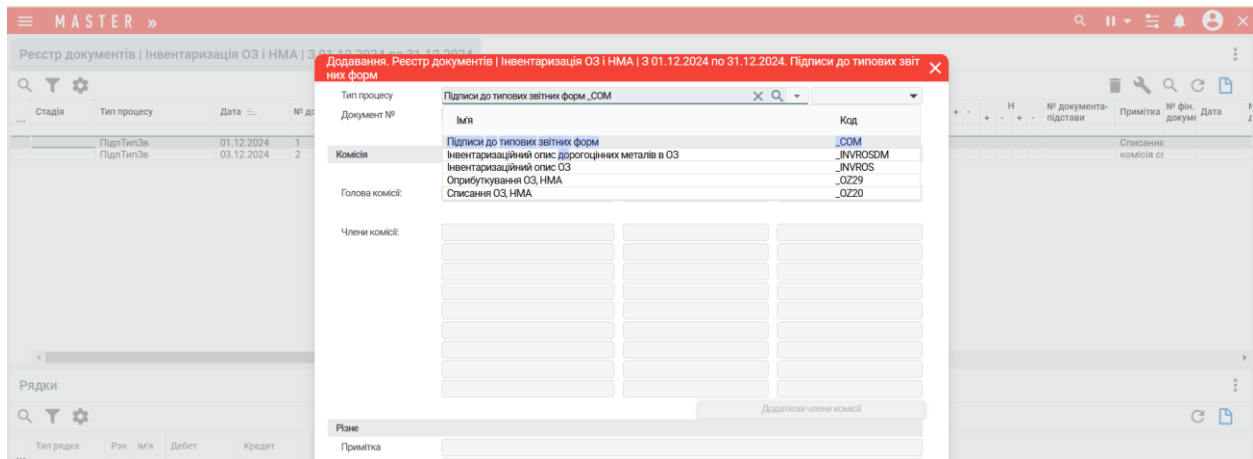

Рис. 3.7. Вікно програми MASTER: Бухгалтерія, оприбуткування ОЗ та НМА

- Аналітична звітність: формування детальних звітів щодо руху, стану та амортизації нематеріальних активів для ефективного контролю та аналізу.

Завдяки цим можливостям «MASTER: Бухгалтерія» забезпечує комплексний підхід до управління нематеріальними активами, що сприяє

підвищенню ефективності обліку та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Автоматизація обліку необоротних активів, зокрема із використанням функціональних можливостей програмного продукту "Мастер: Бухгалтерія", надає підприємствам широкий спектр інструментів для забезпечення точності, своєчасності та повноти бухгалтерських операцій. Програмне забезпечення дозволяє ефективно вирішувати такі ключові завдання:

- Облік і контроль об'єктів необоротних активів за місцями зберігання, класифікаційними групами та відповідальними особами, що забезпечує чітке управління активами підприємства.
- Моніторинг руху активів (надходження, переміщення, вибуття) у режимі реального часу дозволяє мінімізувати помилки та втрати інформації.
- Автоматизація нарахування амортизації із врахуванням різних методів її обчислення відповідно до стандартів бухгалтерського обліку забезпечує коректне відображення зносу активів у фінансовій звітності.
- Управління витратами на ремонт та модернізацію із можливістю планування та аналізу раціонального використання фінансових ресурсів допомагає контролювати ефективність інвестицій у підтримання необоротних активів.
- Облік переоцінки активів (дооцінка, уцінка) здійснюється відповідно до обраних стандартів та нормативних вимог, забезпечуючи точність фінансових показників підприємства.
- Інтегрований облік операційної та фінансової оренди дозволяє належно враховувати всі аспекти орендованих активів і відповідати нормативним вимогам.
- Виявлення морально застарілих активів та формування рекомендацій щодо їхньої заміни або списання допомагає підприємству оптимізувати активи та знижувати витрати.

Програмний продукт "Мастер: Бухгалтерія" забезпечує повну інтеграцію облікових процесів із сучасними аналітичними інструментами, такими як звіти

для аналізу ефективності використання необоротних активів, формування управлінських звітів та прогнозів. Вбудовані функції дозволяють адаптувати облік до специфіки кожного підприємства, зокрема галузевих особливостей, що робить систему універсальною та зручною для використання.

Переваги використання "Мастер: Бухгалтерія" у контексті обліку необоротних активів:

1. Автоматизація рутинних операцій, таких як амортизація, переоцінка, формування первинних документів та звітності.
2. Простота у використанні завдяки інтуїтивно зрозумілому інтерфейсу та гнучкості налаштувань.
3. Високий рівень аналітики, який дозволяє глибоко аналізувати стан активів, оцінювати їхню економічну ефективність та приймати стратегічні рішення.
4. Інтеграція з іншими модулями обліку, такими як облік витрат, доходів, податковий облік, що забезпечує комплексне управління ресурсами підприємства.

Таким чином, впровадження "Мастер: Бухгалтерія" значно спрощує ведення бухгалтерського обліку необоротних активів, підвищує якість управлінських рішень та забезпечує відповідність нормативним вимогам. Це робить продукт ефективним інструментом для підприємств, що прагнуть до модернізації облікових процесів і зміцнення своєї конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження сформульовано наступні висновки:

1. Нематеріальні активи є важливим елементом економічного потенціалу підприємства, що вимагає ефективної організації їх обліку та контролю. Відсутність єдиних підходів до ідентифікації, оцінки та відображення у фінансовій звітності ускладнює їх раціональне використання.

2. На основі аналізу діяльності підприємства встановлено недоліки в організації обліку нематеріальних активів, зокрема відсутність застосування переоцінки активів через обмеженість активного ринку, недостатнє використання інформаційних систем у процесі обліку, а також недоліки в методології амортизації.

3. Використання міжнародного досвіду дозволило розробити рекомендації щодо вдосконалення класифікації нематеріальних активів, розширення практики застосування методів оцінки їхньої вартості та удосконалення процедур внутрішнього контролю.

4. Інтеграція сучасних інформаційних систем, таких як "Мастер Бухгалтерія", значно спрощує процес обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів, забезпечуючи автоматизацію розрахунків амортизації, переоцінки та управління витратами, пов'язаними з їх використанням.

Пропозиції стосовно обліку, аналізу та контролю нематеріальних активів:

1. Розробити та впровадити чіткі методичні рекомендації щодо ідентифікації та оцінки нематеріальних активів, що відповідають вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. У рамках цієї пропозиції доцільно створити єдиний підхід до класифікації та оцінки нематеріальних активів, який враховуватиме специфіку галузей економіки та сучасні міжнародні практики. Це дозволить забезпечити узгодженість процедур обліку з міжнародними стандартами, такими як МСФЗ (IAS) 38 «Нематеріальні активи», і сприятиме поліпшенню прозорості та

порівнянності фінансової звітності. Важливо також розробити шаблони документів для ідентифікації та оцінки активів, які можна інтегрувати в інформаційні системи підприємств.

2. Використовувати сучасні інформаційні системи для автоматизації обліку нематеріальних активів, що сприятиме підвищенню точності та оперативності ведення обліку. Інтеграція програмного забезпечення, такого як "Мастер Бухгалтерія", дозволяє автоматизувати ключові облікові процеси: розрахунок амортизації, переоцінки, облік витрат на модернізацію та оновлення активів. Це не лише підвищує точність обліку, а й зменшує ризик виникнення помилок через людський фактор. Додатково варто забезпечити синхронізацію цих систем з іншими підсистемами управління, такими як управління ресурсами підприємства (ERP), для створення єдиної інформаційної бази.

3. Впровадити регулярний перегляд строків корисного використання, методів амортизації та оцінки вартості нематеріальних активів для підтримки їхньої відповідності ринковим умовам. Регулярний моніторинг та оновлення параметрів обліку дозволить оперативно реагувати на зміни в ринкових умовах, що впливають на вартість та ефективність використання нематеріальних активів. Цей процес може включати періодичну переоцінку активів із залученням зовнішніх експертів, аналіз економічної доцільності вибраних методів амортизації та відповідність строків корисного використання сучасним викликам бізнесу.

4. Підвищити рівень кваліфікації персоналу, відповідального за облік нематеріальних активів, через організацію тренінгів і семінарів, спрямованих на освоєння сучасних стандартів і методик. Освоєння новітніх стандартів та методик обліку нематеріальних активів вимагає постійного навчання фахівців. Організація навчальних заходів, зокрема вебінарів, практичних семінарів, курсів підвищення кваліфікації, дозволить бухгалтерам бути в курсі останніх змін у нормативно-правовій базі та стандартів обліку. Це також сприятиме впровадженню інноваційних підходів в облікову практику, таких як використання хмарних технологій для зберігання та обробки даних.

5. Розробити комплексні процедури внутрішнього контролю для забезпечення достовірності обліку нематеріальних активів. Внутрішній контроль має охоплювати перевірку правильності класифікації активів, коректності оцінки їхньої вартості, відповідності записів у бухгалтерських реєстрах фактичному стану. Використання автоматизованих інструментів внутрішнього аудиту, інтегрованих із системами обліку, дозволить своєчасно виявляти та коригувати помилки, а також запобігати шахрайству.

6. Сприяти адаптації облікової політики підприємства до міжнародних стандартів. Це включає поступовий перехід на стандарти МСФЗ, розробку внутрішньої документації, яка відповідатиме вимогам міжнародних практик, та забезпечення доступу до консультацій міжнародних експертів. Такий підхід дозволить підприємству отримати конкурентні переваги, зокрема при виході на міжнародні ринки.

Реалізація цих пропозицій сприятиме не лише ефективному управлінню нематеріальними активами, але й забезпеченню їх прозорості у фінансовій звітності, що значно підвищить довіру до підприємства з боку інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Банасько Т. М. Проблеми та перспективи дослідження нематеріальних активів в Україні. *Економіст*. 2014. № 2. С. 30–33.
2. Бутнік-Сіверський О. Економіко-правовий погляд щодо розвитку обліку нематеріальних активів на шляху до неоекономіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 109–122. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/31846/1/intangible%20assets.pdf> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2024).
4. Овсяк Н. В., Лесько М. О. Облік нематеріальних активів згідно національних та міжнародних стандартів: шляхи вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/698/671> (дата звернення: 05.06.2024).
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. № 242. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення: 12.06.2024).
6. Пономаренко І. О. МСФЗ на практиці: облік нематеріальних активів. Аудиторська фірма СІВ Аудит Консалтинг. URL: <http://www.cib-audit.com/press-center/novosti/msfz-na-praktici-oblik-nematerialnih-aktiviv.html> (дата звернення: 20.07.2024).
7. Тлумаченням ПКТ 32 «Нематеріальні активи: витрати на сторінку в Інтернеті». Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_030#Text (дата звернення: 02.08.2024).

8. Федорова І. В. Ідентифікація нематеріальних активів як початкова стадія їх обліку: проблемні питання. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 23. С. 128–131. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-2-2017/29.pdf> (дата звернення: 10.08.2024).
9. Шульга С. В. Облік і аудит нематеріальних активів: теорія, організація, методика: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2006. 21 с.
10. Бігдан І.А. Проблема оцінки нематеріальних активів. Науковий журнал "Регіональні перспективи". 2001. № 2. С. 78-80.
11. Бразілій Н. М. Облік і аудит нематеріальних активів (на прикладі підприємств харчової промисловості): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2007. 20 с.
12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_050/page2 (дата звернення: 12.06.2024).
13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: затв. наказом М-ва фінансів України від 18.10.99 р. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.07.2024).
14. Нарожний А. П. Економічна сутність нематеріальних активів. *Економіка АПК*. 2009. № 1. С. 81—86.
15. Писаренко Ю. В. Організація та методика обліку і контролю нематеріальних активів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2008. 20 с.
16. Плекан М. В. Облік і аналіз нематеріальних активів в умовах розвитку інформаційної економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Львів, 2013. 20 с.
17. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 22.11.2004 № 732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04> (дата звернення: 10.09.2024).

18. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : підручник / Ткаченко Н.М. – 3-є вид. допов. і перероб. – К. : Алерта, 2008. – 926 с.
19. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». Міжнародний документ від 01.01.2012. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_050/page2 (дата звернення: 15.06.2024).
20. Нарожний А. П. Економічна сутність нематеріальних активів. Економіка АПК. 2009. № 1. С. 81—86.
21. Писаренко Ю. В. Організація та методика обліку і контролю нематеріальних активів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ. 2008. 20 с.
22. Плекан М. В. Облік і аналіз нематеріальних активів в умовах розвитку інформаційної економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Львів. 2013. 20 с.
23. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 22.11.2004 № 732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04> (дата звернення: 15.06.2024).
24. Шульга С. В. Облік і аудит нематеріальних активів: теорія, організація, методика : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2006. 21 с.
25. Ясишена В.В. Проблемні аспекти методології та організації обліку нематеріальних активів : монографія / В.В. Ясишена. – Тернопіль : ТНЕУ, 2020. – 330 с.